

ZAPISI O POŠTNEM PROMETU IN PRVIH POŠTAH NA SLOVENSKEM ŠTAJERSKEM

ANDREJ HOZJAN

PRVO OBDOBJE POŠTNIH ZVEZ IN VOJAŠKA POŠTA

Starejša poštna zgodovina slovenske Štajerske je bogata in izredno zanimiva. Od slovenskih zgodovinarjev se z njo ukvarja malokateri (le fragmentarno). Več o njej zveemo pri avstrijskih raziskovalcih, kjer opozarjam na delo Erharda Riedla.¹ Na Hrvaškem sta njena poznavalca Ljerka ter Velimir Sokol. Kurirji državne poštne institucije, ki jo ustanovi cesar Maksimilijan konec 80. let 15. stoletja, hitè čez to področje od zadnjih let stoletja naprej. Zgodnja leta in vpliv družine Taxis na poštno upravo so kar podrobno obdelani.²

Taxisi organizirajo Maksimilijanu in celotnemu upravnemu aparatu v Innsbrucku prve poštne komunikacije skozi naše kraje. Zelo znana letnica je 1496, ko sli prenašajo novice v zvezi z razreševanjem zadev ob goriški dediščini iz Linza v Gradec, Maribor, Ljubljano in nazaj.³ Začetek 16. stol. nato že izpričuje prisotnost člana družine Simona pl. Taxisa v Gradcu. Sem se preseli iz Innsbrucka z namenom osnovati prvo stalno poštno postojanko na Štajerskem. Kaže, da je kmalu imela pomembno vlogo tako v dostavi pošte na Dunaj kot tudi za raznašanje po južnoštajerskih trgih in mestih. Simon pl. Taxis je 1506 pripoznan za graškega poštnega mojstra.⁴ Izrazi *Postmeister* in sorodna *Postfürderer* oz. *Postbefürderer* lahko potemtakem služijo identifikaciji osebe, ukvarjajoče se z raznašanjem pošte v določenem kraju. V drugi polovici XVI. stol. se tem izrazom priključita še *Postverwalter* ter *Postverwaltung*. Seveda ne raznaša sama, za to najema kurirje-sle. Sam Simon prejema denar zanje in zase od sorodnikov, ki vodijo Visoki poštni urad v Innsbrucku, sli pa so plačani po količini opravljenega dela in prehojeni poti. Dolžinska enota le-te je poštna milja (avstrijska, 7585 m), ki pa takrat zelo variira.

Omenjenega leta je npr. določena zveza Celje—Ptuj (preko Slovenske Bistrice), danes 68 km, izpisek iz računске knjige innsbruške komore vodi pot devetih milj. Število se tu ujema, drugje imajo za poštno miljo le 5,4 km.⁵ Poštno miljo naj bi namreč kurir prehodil v eni uri, upoštevajoč stanje ceste ter letni čas. Innsbruške računске knjige prav tako ločujejo stroške za pošto (*»Auf dy Posth«*, *»Poschtsold«*, itd.) in plačila slom (*»Auf Potnlonn«*, *»Potenlonn«*, itd.).⁶ *»Pošta«* je prenašala osebna naročila cesarja, službeno korespondenco organov, ukaze, predvsem pa vojaško pošto; iz tega se financirajo še poštne postaje. Sli⁷ razen pošte nosijo celo vrsto drugih reči po vsem cesarstvu ter na tuje: denar, vino, sadje in zelenjavo iz Italije, meso, delikatese, raznovrstne predmete (spet istega 1506. leta nese poseben sel cesarici Bianci Mariji Sforza črn žamet v Ptuj⁸), tu so torej

mišljeni le izredni potni stroški.

Od časov umestitve prvih vojaških posadk v severnohrvaške utrdbe razmišljajo Habsburžani o tesnejših, rednejših povezavah vojske z graškim vojnim svetom in Dunajem. Različnih ukrepov za obveščanje, signalizacijo, tvorbo špijonske mreže ter številnih, skoraj vsakoletnih vojnih linij čez južnoštajersko ozemlje ne popisujem.⁹ Vse potekajo na komunikacijah Gradec — Maribor — Celje (od tod do vojaškega tabora) — Ljubljana oz. Gradec — Maribor — Ptuj — Zagreb. Prvi razcvet hitrega vojaškega komuniciranja na večje razdalje predstavljajo dvajseta leta XVI. stol. Kompleks linij ima žarišče v Ljubljani, zbirnem centru podatkov s kranjsko—hrvaške meje. Od ondod se raztezajo kraki na Koroško, Štajersko in Hrvaško primorje. Vsak dan so vesti šle do velikega kanclerja in dvornega sveta, ki sta edina lahko ukazala zbiranje vojske za obrambo. Predajajo se na najhitrejši možen način, strogo je prepovedano kakršnokoli zadrževanje ali oviranje slov. V ukazih o vzpostavljanju poštne zveze običajno razlikujejo izraze: s *»Post«* se misli na konjeniške linije, medtem ko je *»Fusspost«* dosledno uporabljan za tekače.

Odločilni faktor uspešnega oz. neuspešnega obveščanja s pošto je zagotavljanje denarja. Zveze so zaradi tega nestalne, malomarno vzdrževane, pogosto se kar na lepem prekinejo, da bi nekaj mesecev nato spet oživele. Ukaz o posamezni zvezi izda na kraljevo intervencijo ali po lastni presoji štajerski vicedom v Gradcu krajevnim funkcionarjem oz. organom, znane so celo osebne instrukcije kralja.¹⁰ Ne moremo še govoriti o pravi poštni službi v današnjem pomenu besede, raznašajo se izključno vojaška ter upravno-

Poštni jezdec, okoli 1520.

administrativna sporočila, javnost nima dostopa. Že Janez Vajkard Valvasor, odličen poznavalec poštних razmer svojega časa, zato odreka takemu načinu obveščanja oznako pošta.¹¹ Vprašanje tukaj je, kdaj in kako pride do združitve, enotnega prenosa uradne in zasebne korespondence.

JAVNA POŠTNA ORGANIZACIJA IN POŠTNE POSTAJE

V petdesetih letih 16. stoletja ima vojaška pošta čez južnoštajerski prostor že videz dobro utečene, funkcionalne mreže. Štajerski deželni stanovi vzdržujejo v večjih krajih postojanke z dvema ali tremi poštными konji, vodijo jih poštni mojstri. Nekaj pred koncem desetletja poteka čez Gradec, Maribor, Celje in proti Ljubljani tudi prva stalna javna poštna zveza, ki jo financira poljski kralj Sigismund II. Avgust. Potrebuje jo za dopisovanje z Rimom in Benetkami, služi pa še številnim zasebnikom (nadvojvoda Karel jo redno uporablja). Določena tarifa za pismo znaša 3 groše za vsake pol unče pisemske teže ne glede na oddaljenost prenosa.¹² Interesenti začno uporabljati zvezo spontano, brez pridržkov se navadijo na ugodno novost.

Gotovo so tedaj sli na vojaških linijah od Maribora proti Ljubljani ter na drugi zvezi Maribor — Ptuj — Varaždin vzeli in prenesli marsikatero zasebno pismo. Po ukinitvi poljske linije 1572, naraščajočih zahtevah meščanstva po uvedbi redne javne zveze in velikem slovensko-hrvaškem kmečkem uporu nadvojvoda Karel le-to marca 1573 uradno vzpostavi. Formalni akt ustanovitve stalne javne poštne komunikacije Gradec — Maribor — Celje — Ljubljana je tako le pravno uveljavljenje že leta trajajočega prenosa zasebnih pošilk z vojaško pošto.

Važen dejavnik modifikacije vojaške pošte v vsakomur dostopno je sam prihod nadvojvode v Gradec. Z Dunaja pripelje Janeza Krstnika Paara in mu poveri vodenje novega Visokega poštne urada v Gradcu, notranjeavstrijska poštna organizacija postane tako avtonomna. Sledi več kvalitativnih skokov do 1596, ko dobe stari Paar in njegovi potomci institucijo v dedni zakupni privilegij.¹³ S tem v zvezi je nedvomno zanimiv pojav prvih »pravih« poštних postaj do konca 17. stol. Vesti o njih oz. njihovih predhodnicah so raztresene po najrazličnejših vrstah arhivskega gradiva doma in na tujem. Tematsko je nekaj poštних virov urejenih v Arhivu Slovenije (za Kranjsko).¹⁴ Štajerski deželni arhiv v Gradcu ima vire o štajerskih poštah zbrane v okviru fonda Pošta,¹⁵ veliko podatkov o vojaški poštni ureditvi je v tukajšnjem gigantskem fondu Militaria.¹⁶ Iz graškega fonda predstavljam le najstarejše zbrane dokumente. Radgonske pošte ne obravnavam, saj mesto v tem času ni več v območju strnjene slovenskega življa.

CELJE

Mesto postane zaradi svoje izjemne strateške lege v

začetku dvajsetih let 16. stol. najvažnejša komunikacijska točka južne Štajerske. Obvestila gredo od tod v Ljubljano, na Koroško ter v vojaški tabor. Vse to je popisal Velimir Sokol v več študijah. Zbrani dokumenti o celjski pošti izvirajo šele iz druge polovice 17. stol. ter naprej.¹⁷ Dejansko gre njena kontinuiteta nepretrgano od prvih poročil dalje. Morebitne težave je večkrat urejal upravnik vicedomskega urada v mestu. 21. decembra 1604 pošljejo iz Ferdinandove pisarne v Gradcu njemu, poveljniku Gradiške in kranjskemu vicedomu navodilo o ukrepih glede nerednega prihajanja ordinarne pošte, ta zamuja celo tri do štiri dni.¹⁸

MARIBOR

Riedel navaja za mariborsko pošto na svoji skici štajerskih pošt najzgodnejše leto omembe 1528.¹⁹ Ob tem velja povedati, da so nekatere Riedlove letnice prvih omemb pošt (posebej južnoštajerskih) neustrezne (npr. Slovenska Bistrica 1720, Slovenske Konjice 1694, Vranksko 1720 itd.), saj temelje na virih iz dunajskih arhivov. Kontinuiteta je tu podobna kot v Celju. Več vesti najdemo v drugi polovici stoletja.

Mariborski meščan Jakob Lušnik prejme pismo nekega funkcionarja, napisano 10. maja 1558. V Gradcu so dospele pritožbe na mariborskega poštne mojstra, ta da je pri opravljanju nalog zelo malomaren in pozabljiv. Uradno pošto odpošilja le z enim tekačem, čeprav mu dežela plačuje dva poštna konja. Hočejo vedeti vzroke, zato naj Lušnik zadevo razišče in ugotovi: koliko konj ima trenutno poštni mojster ter koliko jih je imel do sedaj.²⁰ Lušnik odgovori 27. maja iz Maribora. Prejel je pisanje o poštnem mojstru, se obširno informiral, tudi pri dotičnem osebn. Dolgo časa je razpolagal le z enim konjem, z dvema pa nikoli. Pred tedni mu zaradi dolgov odujijo še tega, od tod toliko nepravilnosti. Ker mu Lušnik vsega ni verjel, poizveduje naprej.²¹

V teh letih je Maribor že stekališče kranjske in vzhodnoštajerske linije, tukajšnja pošta prenaša veliko vojaške in upravne pošte v vse smeri. Na početje poštne mojstra je treba gledati z več vidikov. Graška komora verjetno zelo neredno plačuje poštne konje in jezdne sle za uradne prenose. Žal v pismih ni direktno izpričan prenos zasebnih pošilk, vendar lahko na to sklepam. Tem pošilkam namreč sam zaračunava in obdrži poštino, torej je njegov interes zanje mnogo večji. Hkrati lahko tako sklepanje razširimo na vse odpravnike južnoštajerskih pošt. Kaže, da je največ pritožb prihajalo od vojske. Sedem let kasneje poroča vrhovni poveljnik Vojne krajine Ivan Lenkovič štajerskim deželnim stanovom o vojaških razmerah. Na koncu pisma našteje več nepravilnosti poštne službe (pozabljivost, nevdanost, zanemarjanje vojnih pošilk), ki so njega in Vida pl. Hallega privedle do preiskave. Med drugim zapro mariborskega poštne mojstra.²²

Boltežar Polak je do 1570 mariborski poštni moj-

ster.²³ 16. decembra tega leta umre in že čez dva dni pišeta mestna veljaka Jakob pl. Gloiacher ter Klement Welzer v Gradec, da je ta služba nezasedena. Zanj je zaprosil krojač Andrej Štark, zato potrebuje uradno potrditev. Novi poštni odpravnik se čez dva meseca opravičuje v prestolnico zaradi hudih obtožb, ki leté na njegovo delo. V ogovarjanju in sploh sovraštvu prednjači Polakov pastorek, ki ga je pokojni imel zelo rad.²⁴ Najverjetneje je pastorek Boltežar Polak mlajši hitro obračunal s konkurentom Štarkom in prevzel vodstvo pošte. 1576 kupi vinograd v Počehovi pri Mariboru, kupoprodajna pogodba ga izrecno označuje kot poštnega odpravnika.²⁵ Januarja naslednje leto sledi nova sprememba: ptujski in ernovški poštar dobita iz Gradca navodilo, naj se odslej Ivanu Novaku, novemu poštnemu upravniku v Mariboru pošilja vsa pošta s tekači po vseh potih in sredstvih.²⁶

Ivan nato preda službo svojemu sinu (ali bratu) Karlu Novaku, kar je moč razbrati v zadolžnici njegovega služabnika. Andrej Menges se 12. avgusta 1595 obveže, da bo vrnil 550 goldinarjev Elizabeti, ženi Volka Hallerja, prej vdovi po Karlu Novaku, poštnemu upravniku v Mariboru. Le-ta je za časa življenja prodal svojemu slugi hubo s pravico vinotoča za visoko vsoto in vračilo na daljše obdobje, v testamentu pa določil, da se dolg izplača soprogi.²⁷

Ves ta čas ima postaja za vojaško pošto plačana dva konja z jezdnicami sli vred. To priča seznam postaj s številom konj ter stroški zanje iz 1580.²⁸ Vsak konj z jezdecem stane tedaj deželo 8 gld mesečno. Seznam za 1595. leto navaja prav tako dva konja.²⁹ Na seznamih so postaje ob vzhodnoštajerski liniji (Gradec, Wildon, Ernovž, Maribor, Ptuj, Varaždin, Lipa, Lepoglava /1595. namesto slednjih dveh že Krapina in Bistra/, Zagreb), katere primarni namen je bila povezava Gradca z varaždinskim krajiškim generalatom in Zagrebom. V 17. stoletju je za tukajšnjo pošto važen dogodek sredi 70-tih let. Sprva vodi upravo Johann Pereth (1672), nadomesti ga Ferdinand Hitzelberger (1678), pripadnik znane mariborske družine. Njegovi potomci upravljajo pošto slabih sto let.³⁰

Poglejmo še nekaj lokacij mariborske pošte. Najstarejša karta Maribora z vpisanimi ulicami ter deli mesta ima označene ulice Postgasse, Kleine Postgasse in Alte Postgasse.³¹ Rekonstrukcijska karta Maribora za l. 1789 omenja le Postgasse (vendar na drugi lokaciji) in Klein Postgässl.³² Opredeliti moram, kje so te ulice dandanes. Naziv Postgasse sta v preteklosti nosili dve ulici — sprva današnja Vetrinjska (po karti za l. 1789), nato današnja Jurčičeva (karta 1824). Kleine Postgasse (tudi Postgässl) je bila na mestu današnje športne blagovnice Trim in pasaže ob Jugobanki. Alte Postgasse je danes kratek ulični prehod med Vetrinjsko in Svetozarevsko ulico, nosi ime Objarku. Že po izrazu lahko sklepamo, da je prvotna pošta delovala v uličici, ki dobi zato naziv Alte Postgasse. Nato se preseli v Vetrinjsko ul. (tam je bila hiša Hitzelbergerjev), pa v Jurčičevo ul., kjer ostane do prihoda železnice v Maribor, ko se pošta preseli na

Nürnberški mestni sel, 16. stol.

kolodvor. Ime ulice pa ostane nespremenjeno do začetka XX. stol. Za zdaj še ne vem, kaj je botrovalo imenu Kleine Postgasse.

ORMOŽ

O poštni postojanki poznam iz 16. stoletja le tri silno skope vesti. Omenjeni seznam pošt iz 1580 je ne navaja. Naslednja tri leta (1581—1583) po Riedlu ta deluje.³³ Podatek ima določeno težo, saj je sklepati na prenos pošte med Ptujem in Varaždinom po stari, sicer daljši, prometnici, vendar glede na talni relief laže prehodni čez Ormož (kasneje z vozom čez Zavrč). Razen jezdnic slov jo prenašajo tudi tekači. Prvi morajo razdaljo premagati brez zamenjav, tekači pa se izmenjujejo v Ormožu. Vir — poročilo dunajskega dvornega poštnega mojstra Hansa Wolzogna dunajski komori z dne 17. februarja 1583 govori o bednem življenju poštnih slov kot posledici nerednega plačevanja. Ormoški sel bo z drugimi vred kmalu povsem opustil službo, če se mu ne priskoči na pomoč.³⁴ V letu 1595 se omenja jezdna pošta med Mariborom, Ptujem in Ormožem.³⁵ Redna pošta obračuje od konca 18. stoletja naprej.³⁶

SLOVENSKA BISTRICA

Poštna postaje na štajersko-kranjski zvezi imajo nedvomno kontinuiteto predhodnic iz časov vojaških

zvez. O slovenskobistriški poštni upravi so zbrani viri od 1583 naprej.³⁷ 10. oktobra obvešča vitez Janž Kisl neznanega gospoda v tem mestu o rešitvi zadeve z novim bistriškim poštarjem. Izraža razumevanje, zakaj so pošto zaupali Vincenciju Fortunatu, deželnemu zakupniku v okraju Celje. Zelo vesel je bil, da je lahko temu izkazal svoje prijateljstvo in podporo. Tako je v Gradcu uredil za Fortunata prenos bodoče beneške pošte, saj ima njihovo jamstvo za dobro delo.³⁸

Vsekakor o nastavitvi odloča več uglednih osebnosti na graškem dvoru. Kot tukajšnji poštni odpravnik je v registerski knjigi graške komore za l. 1594 in 1595 zabeležen Franc Götlicher.³⁹ Jože Koropec je o bistriških poštarjih 17. in 18. stoletja zbral lepo število podatkov.⁴⁰ Zanimiva je življenjska pot Ivana Andreja Zarta. Do l. 1614 je javni notar in ugleden mestni tajnik. Iz neznanih razlogov tedaj prevzame položaj rednega krvnega sodnika v Celju. Funkciji se 1628 odpove ter gre za bolj plačanega poštnega mojstra nazaj v Bistrico.⁴¹

SLOVENSKE KONJICE

Zbrani dokumenti o konjiški pošti so desetletje mlajši od bistriških, kar pa ne pomeni kasnejše ustanovitve. Kranjski vicedom Ludvik Kamilo Schiarda prejme decembra 1594 dve pismi podobne vsebine. Prvo, napisano od komornega svetnika v Gradcu, mu veleva izplačati dolg dvorne komore 225 gld. 33 kr. poštneju odpravniku v Konjicah Danijelu Muhiču za plačilo poštinih storitev v preteklem letu.⁴² Drugo izpod peresa samega Muhiča pojasni vsebino prvega. Že več mesecev je v zaporu zaradi hudih dolgov, zato

ne more osebno dvigniti denarja, pošilja opolnomočenca.⁴³

Vsota dokazuje živahno poslovanje konjiške pošte. Ob vzpostavitvi redne linije Gradec — Ljubljana 1573 so se stanovi obeh dežel in nadvojvoda dogovorili o financiranju: vsaka dežela plačuje določen del poti na svojem ozemlju (Kranjska vso), vladar pa odsek Gradec — Maribor. Linija je 1578 spremenjena v jezdno, 1588 gre z njo tudi pošta za Benetke.⁴⁴ Za dosogo le-te je moral Karel stanovom obljubiti privilegije: pravico do brezplačnega prenosa pošiljk. V času nastanka obeh dokumentov je na vsaki pošti urejena tudi izposoja potovalne kočije ter konj, kar pa ne spada v privilegij. Morebiti ga imajo le posamezniki na dvoru in cerkveni dostojanstveniki. Škof Tomaž Hren popiše v svojem dnevniku potovanje s škofijskega posestva Gornji Grad v štajersko prestolnico; v Konjicah najame poštno kočijo.⁴⁵

Mapa Konjice graškega fonda Pošta vsebuje le en dokument, točno sto let mlajši od obeh pisem v AS. 1694 je konjiški poštni mojster Karel Šolaj soudeležen z Ivanom Voglom v tožbi za rubež proti Hieronimu Preglu.⁴⁶

PTUJ

Ptuj je važna vojaška poštna postojanka od prvih zvez v hrvatske utrdbe naprej; njena vloga se poudarja ob spopadih v Slavoniji sredi 30. let 16. stoletja. 21. aprila 1537 kralj Ferdinand naroči dunajski komori uvedbo linije z Dunaja do zadnjih ordinarijev (poštinih postojank) na Štajerskem in v Slavoniji ter od tod do vrhovnega poveljnika Kacijanarja.⁴⁷ 5. avgusta

Del karte poštinih linij in postaj v nemškem cesarstvu, karta št. 42, Atlas Nouveau Guillaume de L'Isle, Amsterdam 1733. (NUK Ljubljana, PAM Maribor).

mora ptujski poštni odpravnik Sebastijan Fleischer na Kacijanarjev ukaz nastaviti dva dodatna sla in urediti eno linijo do Križevcev, drugo izredno pa do Varaždina. Kontinuiteta postaje se obdrži, še pred organiziranjem Slavonske krajine se Ptuj redno pojavlja v vojnih poročilih in »turških glasih«. 1577. dobi obvestilo o Ivanu Novaku ptujski poštni upravnik Andrej Muškon.⁴⁸

Tudi seznama pošť z navedenimi konji po svoje ilustrirata status postojanke. Tu in v Varaždinu imajo po tri konje, vse druge po dva. Drugi seznam celo izrecno zapoveduje, da morajo biti v Ptujtu vsak čas osedlani in plačani trije konji. Iz 17. stoletja pogledimo dve posebnosti. Marca 1670 deluje »Ivan Peter Gussante, postmeister in Pettaw«, torej poštar italijanskega porekla.⁴⁹ Ob njegovem priimku še obrobna rariteta: A. Klasinc navaja, da je bil v letu turške nevarnosti 1663 ptujski mestni sodnik (župan) Guffante.⁵⁰ V nekem nedatiranem pismu opozarjajo štajerski deželni stanovi varaždinskega komandanta Žigo Friderika Trautmannsdorffa na glasove, da se je ptujski poštar povezal s hudičem.⁵¹

VRANSKO

Kraj leži točno na pol poti med Celjem in Podpečjo (Lukovico), ki spada v vrsto najstarejših kranjskih pošť. Že iz tega razloga, pa tudi zaradi važne deželne mitnice ter bližine meje lahko sklepam na obstoj tukajšnje pošťe bodisi v 60. ali v začetku 70. let 16. stoletja. Zbranih dokumentov o njej ni vse do srede 17. stoletja. Najstarejši ima letnico 1655, vendar je leto mlajši vir zanimivejši.⁵² Takrat se v hiši Matjaža Plaperta, vranskega tržana pojavijo vojaki in zganjajo svojeglavosti. Na prvo mesto storjene škode, popisane na posebni specifikaciji postavlja razdejanje hleva za pošťne konje in odvzem pošťnega inventarja (sedel itd.).⁵³ Vranski poštni mojster Matjaž Plapert je zelo vztrajen v pravdanju za povračilo, mapa Vransko vsebuje na to temo še štiri pisma z njegovim podpisom.

ZAVRČ

Tudi Zavrč, majhen kraj južno od Ptuja ob cesti proti Varaždinu, ima zanimivo pošťno zgodovino. Po tej prometnici vozi v drugi polovici 17. stoletja redni poštni voz med mestoma. Teren je gričevnat, zato predstavlja ta odsek kar precejšen napor za konje in naključne potnike. Vmesne pošťne postaje namreč ni do 1676, ko jo iz dobronamernih razlogov ustanovijo deželni stanovi sami. Pravim sami, kar pomeni brez odobritve dunajskega dvornega pošťnega mojstra (hkrati tudi avstrijskega generalnega dednega pošťnega mojstra v eni osebi) Karla Jožefa grofa Paara. Bil je izključni nosilec pošťnega privilegija v Avstriji in torej osebnost, ki odloča o vzpostavitvi vsake nove pošťe, podrejen le cesarju. »Deželna« neodvisna pošť

ta bi zanj pomenila konkurenco, zato še istega leta nastopi za njeno ukinitve, ne upošteva ugovora stanov, ti so po Paarovem mnenju vsekakor prekršili svoje kompetence. Cesar Leopold mu ugodi, neki seznam pošť iz 1691 te postojanke nima zajete.⁵⁴

Stanovi z izidom niso zadovoljni. Tako dolgo pri-tiskajo na cesarja, da ta čez leta spremeni odločitev in 1697 izda odlok o ponovni ustanovitvi pošťe Zavrč. Korespondenca zadeve obsega kar šest pisem, najpomembnejše je zadnje, v bistvu odločba cesarskega dvornega sveta. 11. decembra obvesti štajerskega deželnega glavarja Georga Stubenberga, da smejo ne glede na poštni regal samostojno vzpostaviti završko pošťo, če jo bo dežela sama plačevala in oskrbovala.⁵⁵ V prvi polovici 17. stoletja je obstajala tudi pošťa v Šempetru, čeprav v Gradcu o njej ni posebnih dokumentov.⁵⁶ Slovenska pošťna historiografija še ni poglala trdnejših korenin. Zato je razveseljiva vsaka knjiga, razprava ali članek s to tematiko. Kot poseben problem se ob tem kaže pomanjkanje splošnega pregleda evropske ali vsaj srednjeevropske pošťne zgodovine v našem jeziku. Temu podobna je pomanjkljiva založenost naših bibliotek s tujo strokovno literaturo.

OPOMBE

1. Nekaj del: Erhard Riedel: Österreichische Postgeschichte, Dunaj 1957; Taxis — Bordogna — Riedel: Geschichte der Freiherrn und Grafen Taxis; Aus Steiermarks Postgeschichte, v: Zeitschrift des Historischen Vereines für Steiermark XLVII, 1954, str. 17—32 (Riedel, ZHVSt XLVII). —
2. Fritz Ohmann: Die Anfänge des Postwesens und die Taxis, Leipzig 1909; Ludwig Kalmus: Weltgeschichte der Post, Dunaj 1937; nova spoznanja še v: Angelika Wiesflecker: Die »Oberösterreichischen« Kammerraitbücher zu Innsbruck 1493—1519, pogl. Nachrichtenwesen, Gradec 1987 (A. Wiesflecker, Kammerraitbücher). —
3. Velimir Sokol, Pregled postanka i razvoja organiziranog prijenosa vijesti u sjevernoj Hrvatskoj s posebnim osvrtom na područje grada Zagreba, v: PTT ARHIV 10, Beograd 1968, str. 84 (Sokol, PTT ARHIV 10). —
4. Riedel, ZHVSt, XLVII, str. 17. —
5. A. Wiesflecker, Kammerraitbücher, str. 74 op. 38. —
6. Prav tam, Dodatek, Tabela št. 2, izpiski dohodkov in izdatkov iz uradnih knjig innsbruške komore za vlade Maksimilijana. —
7. Splošen izraz za sle je »Boten« ali »Poten«. Maksimilijanov dvor zaposluje dve kategoriji slov: »geschworene Fussboten« je pešec, ki prenaša zaupljive dokumente. »Einspännig« je jezdec, pripraven za daljše poti. V računskih knjigah so tabele s točnimi letnimi zasluzki, visokimi tudi do 150 gld. —
8. Prav tam, str. 72. op. 16. —
9. Vasko Simoniti, Sistem obveščanja pred turško nevarnostjo v 16. stoletju, v: Kronika 28, 1980, str. 93—99; številne razprave Velimira in Ljerke Sokol v časopisu PTT ARHIV, Beograd, št. 5, 1960, št. 7, 1961, št. 10, 1964, št. 14, 1968, št. 16, 1970 in št. 18, 1973/74; Andrej Hožjan, Oblike prenosa vesti in pošťne komunikacije na slovenskem Štajerskem med leti 1500—1722, pogl. V: Pošťne povezave z izključno vojaškim značajem, diplomsko delo, Filozofska fakulteta Univerze Edvarda Kardelja v Ljubljani, november 1987, tipkopis, 100 str. (A. H., diplomsko delo). —
10. Prim. pismo kralja Ferdinanda: »Getreuen liben. Unser rat un vitzthumb in Sreör, Wolfgang grasswein, hat von uns in bevelch, die

post auf cilli und von dannen auf Jastrawitz, da unser kriegsfol jetzo das leger nemen wirdt, zelegen... Grätz den VI tag aprilis anno etc. im XXV. An richter und rat zu Cilli.«. Sokol, PTT ARHIV 10, str. 92. — 11. O njegovih pogledih na pošto je pred leti nastala bogato dokumentirana študija: Velimir Sokol, Janez Vajkard Valvasor — prvi hroničar i historičar pošta kod nas, v: PTT ARHIV 1, Beograd 1958, str. 5—38, nadaljevano v št. 2, 1959 in št. 3, 1960. V pojasnilo: Valvasorjevi predniki izvirajo iz Bergama v S. Italiji, torej iz najožje sosesčine prvotnega domovanja rodov Tasso (kasneje germaniziran v Taxis) in Belliboni (ali Bellidori), kasnejših Paarov. Tukajšnji ljudje so, kot kaže, imeli dobesečno v krvi nagnjenje in smisel za pošto. Kmalu postanejo Taxisi (kasnejši Thurn — Taxisi) ter za njimi še Paari dve monopolni evropski poštni družini. — 12. A. H., diplomsko delo, str. 54. — 13. Prav tam, str. 25—28. — 14. Arhiv Slovenije, Vicedomski arhiv za Kranjsko, fond Poštne zadeve, škatla 253 in 254. — 15. Štajerski deželni arhiv, Gradec, Oddelek XIII: Gospodarstvo, pododdelek E: Promet, sektor 2: Pošta, fasc. 203, 205 in 206, zajemajo čas od srede XVI. do XVIII. stoletja (Šda, fasc. . . ., mapa. . .). — 16. Na to opozarja Mira Ilijanič, Saobračajne i trgovačke veze između Ptuja i Varaždina, v: Ptujski zbornik IV, Maribor 1975, str. 290 (Ilijanič, Ptujski zbornik IV). — 17. Šda, fasc. 203, mapa Celje, najstarejši vir iz leta 1656. — 18. Olga Kovačević, Peter Ribnikar, Građa za istoriju pošta NR Slovenije, v: PTT ARHIV 8, Beograd 1962, str. 191—207 (Kovačević — Ribnikar, Građa. . .). — 19. Riedel, ZHVSt, XLVII, str. 19. — 20. Šda, fasc. 205, mapa Maribor. — 21. Prav tam. — 22. Radoslav Lopašić, Prilozi za poviest Hrvatske XVI. i XVII. vieka iz štajerskoga zemaljskoga arhiva u Gradcu, v: Starine JAZU XIX, str. 27—28 (Lopašić, Starine XIX). — 23. Šda, fasc. 205, mapa Maribor. — 24. Prav tam. — 25. Dr. Jože Mlinarič, Gradivo za zgodovino Maribora XII/79, Maribor 1986. — 26. Šda, fasc. 205, mapa Ptuj: »Wier erinern Euch, das Wier Hannsen Novakh jets die Verwaltung der Post zu Marpurg verkennet. . .«. — 27. Šda, fond mesta Maribor, škatla 5/22, našel dr. Mlinarič. — 28. Ljerka Sokol, Organizacija prijenosa vijesti u Slavoniji od XVI. do kraja XVIII. stoljeća, v: PTT ARHIV 16, Beograd 1970, str. 34—35 in op. 52. — 29. Šda, fasc. 205, mapa Ptuj. — 30. Dr. Rudolf Puff, Marburg in Steiermark, seine Umgebung, Bewohner und Geschichte, Gradec 1847, str. 151. — 31. »Stadt Marburg, in Innerösterreich, Marburger Kreis, 1824, Bezirksmagistrat, karta francisc. katastra, original v PAM. — 32. Paul Schlosser, Marburg a.d.

Drau. Eine historisch — topografische Rekonstruktion, v: Deutsche Rundschau für Geographie 36/10, Gradec 1913—14, str. 453—469. — 33. Riedel, ZHVSt, XLVII, str. 19. — 34. Karl Kral, Österreichische Post als Staatsinstitution unter besonderer Berücksichtigung der merkantilistischen Politik, Phil. Diss., Gradec 1967, str. 41—42: »... Der Postbote zu Trasskirchen sei armuthshalber krank geworden und gestorben. Jene zu Canicha, Medeling und Fridau wollen den Dienst ganz aufgeben, wenn man ihnen nicht zu Hilfe komme. . .«. — 35. Jože Curk, O cestnem prometu na slovenskem Štajerskem v 17. stoletju, v: Kronika 34, 1986, št. 1—2, str. 13 (Curk). — 36. Kristina Šamperl Purg, Ormoška pošta ob koncu 18. in v 19. stoletju, v: Ormož skozi stoletja III, Ormož 1988, str. 175—185. — 37. Šda, fasc. 203, mapa Bistrica. — 38. Prav tam. — 39. Jože Koropec, Svet okoli Slovenske Bistrice do l. 1700, v: Zbornik ob 750-letnici občine Slovenska Bistrica, str. 113. — 40. Prav tam, str. 148. — 41. Janko Orožen, Zgodovina Celja III: Novo-veško Celje, Celje 1930, str. 10. — 42. Kovačević — Ribnikar, Građa. . . — 43. Prav tam. — 44. Prav tam. — 44. Prav tam. — 45. Peter von Radics, Die K.K. Post in Krain und ihre Geschichtliche Entwicklung, Ljubljana 1896, str. 27. — 46. Šda, fasc. 203, mapa Konjice. — 47. Riedel, ZHVSt, XLVII, str. 21 in dalje. — 48. Pismo pod op. 26 je namreč naslovljeno takole: »An Andre Muschon Posst Verwalter zu Pettau, in simili Philippen Seugenwein Posst Verwalter zu Ernhausen. . .«. V njem so torej imenovani kar trije poštarji. — 49. Lopašić, Starine XIX, str. 76. — 50. Anton Klasinc, Haloze v boju za staro pravdo, v: Ptujski zbornik IV, str. 44. Ker gre nedvomno za isto osebo (ali sorodnika), se je eden od zgodovinarjev zmotil. — 51. Ilijanič, Ptujski zbornik IV, str. 290. — 52. Šda, fasc. 203, mapa Vransko. — 53. Šda, fasc. 203, mapa Vransko. Verjetno so bili to najemniki — dragonci iz regimenta Testa Piccolomini, ki so že nekaj mesecev bili nastanjeni na tem območju, glej Helfried Valentinitich, Die Meuterei der kaiserlichen Söldner in Kärnten und Steiermark 1656, Dunaj 1975, poglavje Vdor upornikov na Štajersko 7.—12. IX. 1656. — 54. Riedel, ZHVSt, XLVII, str. 24—26. — 55. Šda, fasc. 206, mapa Zavrč: »Und höchstgedachte Khäys: Mays: p(ersönlich, op. A.H.) hierüber g'digist (gnedigist) resoluirt haben, das so khann auf den Sauritsch durch Sye Ein Ehre. Landthafft aigenmächtig, mithin ungebürlich, und dero allein zueständig hohen Posst-Regale zuwüder neu unterlegte Posst also baldt wüderumb aufgehoben. . .«. — 56. Curk, n.d., str. 9.

